

סודו של המשפט העברי

ממקורותיו במסורת היהודית ליישומו בעולם המשפט של ימינו

עם פרופ' נחום רקובר

נושא 1: הזכות לפרטיות

היזק ראיה

1. במדבר, פרק כד, ב-ה
וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלקים.
וישא משלו ויאמר...
מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל.
2. תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף ס, עמוד א
מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה.
3. משנה, בבא בתרא, פרק ג, ז
לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון.
4. תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף נט, עמוד ב
מעשה באדם אחד שפתח חלוניו לחצר השותפין, ובא לפני ר' ישמעאל בר רבי יוסי, אמר לו:
"החזקת, בני, החזקת"; ובא לפני רבי חייא, אמר: "יגעת ופתחת, יגע וסתום".
5. תלמוד ירושלמי, בבא בתרא, פרק ג, הלכה ז
אמר רבי יעקב בר אחא, תני תמן: הפותח חלון בכותל חצירו במעמד חבירו ארבע אמות,
פותח בשמאל, נועל בימין.

כניסה לבית חברו

- 6. שמות, פרק מ, פסוק לה**
ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן.
- 7. ויקרא, פרק א, פסוק א**
ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר.
- 8. מדרש לקח טוב, ויקרא, שם**
מיכן, לא יכנס אדם לבית חברו אלא אם כן יאמר לו "היכנס"; קל וחומר ממשה.
- 9. תלמוד בבלי, מסכת פסחים, דף קיב, עמוד א**
תנו רבנן: שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו: בני, אל תשב בגובהה של עיר ותשנה... ואל תכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית חברך.
- 10. רשב"ם, שם**
ולא תכנס בביתך פתאום - אלא השמע את קולך להם קודם בואך, דלמא עבדי מילתא דצניעותא. בויקרא רבה (פכ"א): ר' יוחנן כי הוה עייל לביתא מנענע משום שנאמר "[פעמון זהב ורמון על שולי המעיל סביב, והיה על אהרן לשרת] ונשמע קולו בבואו אל הקודש" (שמות כח, לד-לה).
- 11. דברים, פרק כד, י-יא**
כי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו.
בחוף תעמד והאיש אשר אתה נשה בו יוציא אליך את העבוט החוצה.
- 12. תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף קיג, עמוד ב**
בעל חוב שבא למשכנו - לא יכנס לביתו למשכנו, אלא עומד בחוף, והלה נכנס ומוציא לו משכנו, שנאמר "בחוף תעמוד". ושליח בית דין שבא למשכנו - הרי זה נכנס לביתו וממשכנו.

גילוי סוד

13. משלי, פרק יא, פסוק יג

הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר.

14. משנה, סנהדרין, פרק ג, ז

גמרו את הדבר, היו מכניסין אותן. הגדול שבדיינים אומר: איש פלוני, אתה זכאי; איש פלוני, אתה חייב. ומניין לכשיצא אחד מן הדיינים לא יאמר "אני מזכה וחבירי מחייבין, אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי?" על זה נאמר (ויקרא יט, טז): "לא תלך רכיל בעמך", ואומר (משלי יא, יג): "הולך רכיל מגלה סוד".

15. תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף ד, עמוד ב

אמר רבי מוסיא בר בריה דרבי מוסיא דרבי מוסיא רבה: מניין לאומר דבר לחבירו שהוא ב"ב לא יאמר", עד שיאמר לו "לך אמור" - שנאמר (ויקרא א, א): "וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר".

16. רמב"ם, הלכות דעות, פרק ז, הלכה ב

איזהו רכיל? זה שטוען דברים והולך מזה לזה, ואומר: כך אמר פלוני, כך וכך שמעתי על פלוני. אף על פי שהוא אמת, הרי זה מחריב את העולם.

17. שם, הלכה ה

יש עוון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל לאו זה, והוא לשון הרע, והוא המספר בגנות חברו, אף על פי שאומר אמת... המספר דברים שגורמים, אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, ואפילו להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע.

18. ר' חיים שאול גריינימן, חדושים ובאורים, פאה, סימן א, אות טז

...לא נזכר בדברי רבינו [=הרמב"ם] שאומר "כך אמר פלוני עליך", וכן ב"כך וכך שמעתי על פלוני", לא נזכר דהיינו שעשה לו כך וכך. ובכסף משנה הוסיף כן, אבל הדבר קשה, דכל כי האי גונא לא יתכן שלא לפרשו. ורהיטת הדברים ד'המרגל בחבירו', שהתחיל בו רבנו, בהלכה א, היינו כלשון 'וירגלו אותה', דהעניין להוציא את הרשות היחיד של האדם לרשות אחרים, ואפילו בדברים שאין בהם גנות. וכל אדם מקפיד בדבר, והרי כל אדם מגיף פתחו, גם כשאינו עושה דברים של צינעא או של גנות. והיינו נמי דכתיב 'הולך רכיל מגלה סוד', שזהו עיקר הרכילות, לגלות דברים שבסוד אצל אחרים, והיינו כל דברים שאין אדם חפץ לעשותם או לדבר בהם בפני אחרים. וכל אדם יצטער לשמוע את חבירו מספר לחבירו עליו, כי הוא אמר לביתו כך, ולבניו כך, ועשה כך, אף שאין בדברים אלו גנאי או רע.

19. שו"ת שבט הלוי, חלק ד, סימן רכ

...ופשוט אצלי, שפועל שעובד במקום שעובדים בדברים סודיים, או שמשתמשים במכשירים שהם עדיין בגדר סוד, או אפילו פעולה שהיא המצאה של בעל העבודה - שאסור לו, לפועל, להעתיק לעצמו או לאחרים, ובגדר גזל הוא מן הדין, גם אם לא עשו תקנה מיוחדת לזה, כיון שהם דברים שסתמא מקפידים מאד על גלויים.

גילוי סוד מקצועי

20. פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל, כרך ה, עמ' 132

אם כי טעמו של מר בר-אור [נציג שלטונות הצבא] נראה לנו, עם כל הכבוד, כהגיוני, ויתכן גם יתכן, כי חייל אשר חשש יתעורר בלבנו, כי סיפוריו לרופאי הצבא עלולים להוות עדות נגדו, ימנע עצמו מלגלות את האמת כולה, ומתוך כך עלול להגיע הפסד לצבא. הטעם הוא סביר ואין עם לבנו לחלוק עליו, או להמעיט חשיבותו, ומכל שכן שלא עולה על דעתנו כלל וכלל, לזלזל חס ושלום בהיזק שייגרם לצבא עקב זה - אם ייגרם. לא לנו להתערב בעצם השיקול, כי לא לנו נמסר להעריך ולקבוע את ערכם של הדברים. אולם, שר הבטחון מסר את ההחלטה הסופית בשאלה זו להוראת בית-הדין, והבעיא היא, כפי שטען בצדק בא-כח הנתבעת, במישור הציבורי ולא בבטחוני. המוטל עלינו, לשם מתן ההחלטה הנדרשת מאתנו, הוא לשקול את חיוניותה של העדות בשביל הדורשה, מחד גיסא, ולקבוע, מאידך גיסא, את מידתו של החשש להפסד ולהגדירו. ובבואנו להגדיר חשש הפסד זה, נראה לעניות דעתנו, כי מבלי להמעיט את דמותו של החשש, אין הוא יוצא, אחרי ככלות הכל, מכלל חששא בעלמא של הפסד; ואין כל ספק בדבר, שלכלל הפסד ניכר ומוכח אין הדברים מגיעים. וליתר שאת, אם עדות כגון זו לא תהא ניתנת להבאה בדרך הרגילה והשיגרתית, והדבר יהא נתון להחלטה של בית דין, אשר ישקול בכל מקרה ומקרה את חשיבותה של העדות בשביל הדורשה, ורק במקום שהיא הכרחית וחיונית יורה לגלותה, באופן שכזה, הרי החשש מצטמק ומתרחק, ואין להניח כלל כי אכן קיים הפסד מוכח וניכר. והואיל וכך, שהחשש אינו בגדר הפסד מוכח וניכר, אין הוא, כאמור, מהווה עילה לפטור מהגדת עדות.

חובת גילוי סוד המתנגשת עם אינטרס ציבורי

21. משנה, גיטין, פרק ד, משנה ו

אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהם מפני תיקון העולם.

22. ר' יצחק זילברשטיין, קול התורה, מד (ניסן תשנ"ח), עמ' רלח

שמענו שאם יגלו רופאים את סודות החולים, יוצר ציבור הולך וגדל שידע שמשירת ידיעות לרופא על מחלותיהם עלול לפגוע בהם בעתיד, ומצב זה יגרום לכך שחולים ימנעו מלספר סודותיהם לרופאים ולא יזכו לטיפול הנחוץ. ויתרה מזאת - הם עלולים לקבל טיפולים שיזיקו להם ויש בזה משום פיקוח נפש.

תקנת רבנו גרשום מאור הגולה

23. שו"ת מהר"ם בר' ברוך (דפוס פראג), סימן תתרכב

חרם שלא לראות בכתב חבירו ששולח לחבירו בלא ידיעתו. ואם זרקו - מותר.

24. שו"ת הלכות קטנות, חלק א, סימן רעו

שאלה. מה שנוהגין לכתוב על גבי האגרות ופגי"ן [=פורץ גדר ישכנו נחש] - אם יש בו ממש? תשובה. בלאו הכי נראה שיש איסור לבקש ולחפש מסתוריו של חבירו; ומה לי "לא תלך רכיל" לאחרים או לעצמו.

25. שו"ת חקקי לב, חלק א, יורה דעה, סימן מט

...ומעתה יש לנו לחקור, מאיזה טעם אמר רבנו גרשום דבר זה...

נראה לעניות דעתי לומר דאפילו בשולח אדם אגרת לחבירו, אסור לחבירו שבא לו האגרת לגלות דברי האיגרת לאחרים. דאפילו בסתם דליכא שום סוד ודבר מגונה ונזק להכותב האגרת, איכא איסור לגלות, כמו שנאמר בגמרא, דכל האומר דבר לחבירו, הרי הוא ב"ב"ל תאמר" עד שיאמר לו בפירוש שיאמר. וכל שכן בדאיכא גנאי או סוד ויוצא נזק כשמגלהו...

26. הרב ש' דיכובסקי, פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל, כרך יד, עמ' 329-330

...חרם דרבנו גרשום... שייך גם להאזנת סתר, כי מה לי קריאה או שמיעה. ובפרט לפי מה שכתב בשו"ת חקקי לב (ח"א יו"ד סי' מט), שטעם החרם הוא משום 'ואהבת לרעך כמוך'... דברים אלו שייכים גם בהאזנת סתר.

סייגים לתחולת חרם דרבינו גרשום

27. סנהדרין, פרק ז, משנה י

כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מזו; ... אמר לאחד, הוא אומר: יש לי חברים רוצים בכך. אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם, מכמינין לו עדים אחורי הגדר והוא אומר לו: אמור מה שאמרת לי ביחוד, והלה אומר לו. והוא אומר לו: היאך נניח את א-להינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים. אם חזר בו - הרי זה מוטב. ואם אמר 'כך היא חובותינו וכך יפה לנו' - העומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לבית הדין וסוקלין אותו.

28. שו"ת הלכות קטנות, חלק א, סימן קעג

השולח כתב ביד חבירו חתום בפגי"ן דרגמ"ה [=ב"פורץ גדר ישכנו נחש" דרבנו גרשום מאור הגולה], והלה חושש שיש בתוכו דבר המזיקו (כיוצא מההיא דכתב דוד לאוריה) מהו? נבוך הוא זה: אם יפתחנה - מועל בחרם. אם יוליכנה - שמא כתוב עליו דבר מה. להחזירה לבעלים - ישלחנה ביד אחר. אין לו תקנה, אלא פורר וזורק לרוח או מטיל לים.

סייגים לחובה לשמור סוד

29. פתחי תשובה, על אורח חיים [לר' ישראל איסר איסרלין], סימן קנו

וראיתי להזכיר פה, על דבר אשר כל הספרי מוסר הרעישו את העולם על עון לשון הרע, ואנכי מרעיש העולם להיפוך, עון גדול מזה, וגם הוא מצוי יותר, והוא: מניעת עצמו מלדבר במקום הנצרך להציל העשוק מיד עושקו. דרך משל, במי שראה באחד שהוא אורב על חברו בערמה על הדרך במדבר להרגו, או שראה מחתרת בלילה בביתו או בחנותו - היתכן שימנע מלהודיע לחבירו שיזהר ממנו, משום איסור לשון הרע?! הלא עונו גדול מנשוא, שעובר על 'לא תעמוד על דם רעך', וכן בענין ממון, הוא בכלל השבת אבידה. ועתה, מה לי חותר במחתרת, או שרואה משרתיו גונבים אותו בסתר, או שותפו גנב דעתו בעסק, או שחבירו מטעהו במקח וממכר... וכן בעניני שידוך, והוא יודע שהוא איש רע ובליעל ורע להתחתן עמו - כולן בכלל השבת אבידת גופו וממונו.

30. חפץ חיים, הלכות רכילות, כלל ט, סעיפים א-ב

אם אחד רואה שחברו רוצה להשתתף באיזה דבר עם אחר, והוא משער שבודאי יסובב לו על ידי זה ענין רע, צריך להגיד לו, כדי להצילו מן הענין הרע ההוא, אך צריך לזה חמשה פרטים שאבארם בסמוך. ואלו הן:...

31. באר מים חיים, שם

לכאורה בדין זה... יש להסתפק בתלתא גווני, אם מותר להגיד לו כדי שלא יקחנו למלאכתו ולא יהיה נפסד על ידו, או אולי דמצוה נמי איכא, או אפשר דאסור מטעם רכילות, כי הוא גורם בדיבורו לזה הפסד... ונראה לי דמחויב מן הדין להגיד לו. וראיה ממה דגרסינן בסנהדרין (עג.): 'מנין לרואה את חברו טובע בנהר וכו' או לסטין באין עליו, תלמוד לומר: "לא תעמוד על דם רעך"'. והובא דין זה בחושן משפט, בסימן תכו, שצריך לילך ולגלות אזנו בזה, עיין שם...

32. שו"ת יחוה דעת, חלק ד, סימן ס

שאלה: המשתדל להשיג רשיון נהיגה, והוא חולה במחלה סמויה שאינה מתגלית על ידי בדיקת רופא רגילה. האם מותר לרופאו האישי... להודיע על כך למשרד הרישוי... בכדי שלא יגרום לתאונות ואסונות בנהיגתו, או שמא יש בזה איסור משום רכילות ולשון הרע? **תשובה:** נאמר בתורה: לא תלך רכיל בעמך... ומכל מקום נראה, שכל זה הוא באופן שמתכוין רק להשמיץ את חברו ולבזותו, אבל אם מתכוין לתועלת מסויימת או להרחיק נזק, מותר. וראיה לזה, ממה שכתב הרמב"ם (הלכות רוצח א, יד), וזו לשונו: כל היכול להציל את חברו ואינו מצילו, עובר על לא תעמוד על דם רעך... או ששמע שאנשים חושבים עליו רעה וטומנים לו פח, ולא גילה אוזן חברו להודיעו, הרי זה עובר על מה שנאמר בתורה לא תעמוד על דם רעך. ע"כ. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך בחושן משפט (סימן תכ"ו, א'). ולכן בנידון שלנו שהחולה במחלה סמויה, כמו מחלת הנפילה וכיוצא בה, מעלים ממשרד הרישוי את דבר מחלתו, כדי להשיג רשיון נהיגה, ויכול להיות שיקבל התקפת המחלה בשעה שהוא נוהג, ועלול הדבר לגרום אסונות בנפש ח"ו, בודאי שחובה ומצוה להודיע למשרד הרישוי על מחלתו של זה, כדי שלא יגרום נזק או סכנה לציבור...

הצעת חוק הגנת הפרטיות, התש"ם - 1980

33. המבוא להצעת החוק

במקורות המשפט העברי הוכרה הפרטיות כראויה להגנה כבר בתקופה קדומה, כפי שעולה מתוך מחקרו של ד"ר נחום רקובר "ההגנה על צנעת הפרט" (מחקרים וסקירות במשפט העברי, משרד המשפטים, חוברת ד', תש"ל, 1970). הגנה זו באה לידי ביטוי בשמירה מפני דברים שנאמרו בנסיבות של אמון, בהגנה מפני קריאת איגרות של הזולת, ובשמירה על צנעת חייו של הפרט. אין לפגוע בפרטיותו של האדם בכניסה לרשותו ואף לא בצפיה מרשותו של הפוגע אל רשותו של הנפגע. מצד אחר, רשותו של אדם לא תשמש לו "עיר מקלט" כשהוא מנצל אותה לרעה, לסיכול השלטת החוק והמשפט.

חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א - 1981

פרק א': פגיעה בפרטיות

1. איסור הפגיעה בפרטיות

לא יפגע אדם בפרטיות של זולתו ללא הסכמתו.

2. פגיעה בפרטיות מהי

פגיעה בפרטיות היא אחת מאלה:

- (1) בילוש או התחקות אחרי אדם, העלולים להטרידו, או הטרדה אחרת;
- (2) האזנה האסורה על פי חוק;
- (3) צילום אדם כשהוא ברשות היחיד;
- (4) פרסום תצלומו של אדם ברבים בנסיבות שבהן עלול הפרסום להשפילו או לבזותו;
- (5) העתקת תוכן של מכתב או כתב אחר שלא נועד לפרסום, או שימוש בתכנו, בלי רשות מאת הנמען או הכותב, והכל אם אין הכתב בעל ערך היסטורי ולא עברו חמש עשרה שנים ממועד כתיבתו;
- (6) שימוש בשם אדם, בכינויו, בתמונתו או בקולו, לשם ריווח;
- (7) הפרה של חובת סודיות שנקבעה בדין לגבי עניניו הפרטיים של אדם;
- (8) הפרה של חובת סודיות לגבי עניניו הפרטיים של אדם, שנקבעה בהסכם מפורש או משתמע;
- (9) שימוש בידיעה על עניניו הפרטיים של אדם או מסירתה לאחר, שלא למטרה שלשמה נמסרה;
- (10) פרסומו או מסירתו של דבר שהושג בדרך פגיעה בפרטיות לפי פסקאות (1) עד (7) או (9);
- (11) פרסומו של ענין הנוגע לצנעת חייו האישיים של אדם, או למצב בריאותו, או להתנהגותו ברשות היחיד.

נושא שני: שיקום עבריינים ("תקנת השבים")

1. יחזקאל, פרק לג, פסוקים י-יב

י ואתה בן אדם אמר אל בית ישראל: כן אמרתם לאמר כי פשעינו וחסאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים, ואיך נחיה?

יא אמר אליהם חי אני נאם ה' אלקים, אם אחפץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה. שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל.

יב ואתה בן אדם, אמר אל בני עמך: צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו, ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו...

2. תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף מ ע"ב

ר' שמעון בן יוחי אומר: ...אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר: "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו" (יחזקאל לג, יב).

3. תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף מט ע"ב

"על מנת שאני צדיק",

אפילו רשע גמור - מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו.

4. תשובת רב האי, בסוף ספר כל-בו

שורת הדין שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אלא כל השבים שהקב"ה יודע כי נתחרטו על מה שעברו מן הכיעור... הוא מוחל להם; ובני אדם, אע"פ שאינם יודעים הנסתר... כשעבר זמן הרבה ואין נראה עליו... דבר שלא כהוגן, והלב מאמין בו כי חזר - מקבלין אותו.

5. משנה, מסכת גיטין, פרק ה, משנה ה

העיד רבי יוחנן בן גודגדא: ...ועל המריש הגזול שבנאו בבירה, שיטול את דמיו, מפני תקנת השבים.

6. תלמוד בבלי, מסכת בבא קמא, דף צד ע"ב

מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה, אם אתה עושה תשובה, אפילו אבנט אינו שלך! ונמנע ולא עשה תשובה.

באותה שעה אמרו: הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו - אין מקבלין מהם, והמקבל מהם - אין רוח חכמים נוחה הימנו.

7. שו"ת רבינו גרשום מאור הגולה, סימן ד

אגרת שלום מאתי גרשום בר' יהודה. ותשובה לשואלי על עסק כהן שנשתמד ועשה תשובה, אם ראוי לישא כפיו ולקרית בתורה ראשון, או לא?

כך דעתי נוטה, שאעפ"י שחטא, כיון שעשה תשובה ראוי לעלות לדוכן ולישא כפיו. ואע"ג דכתיב "וקדשתו" לכל דבר שבקדושה, וזה כיון שנשתמד חילל קדושתו. כיון שחזר, חזרה בו קדושתו...

ואם תאמר, והרי כתיב "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם", הרי כהנים מברכים לישראל והקב"ה מסכים על ידיהם, וזה שעזבו לקב"ה, הקב"ה עזב אותם. שנאמר "ועזבני והפר את בריתי... וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים", כבר כתוב על ידי נביאיו: "שובו אלי... ואשוב אליכם" (זכריה א, ג). וכיון ששב, קבלו המקום ומסכים על ידו בברכתו.

הילכך, אין לנו ראייה לא מן המקרא ולא מן המשנה לפוסלו, אלא שיש לנו סיוע מן המקרא וממשנה שלא לפוסלו, דכתיב: "ולא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה, יז), בהונאת דברים הכתוב מדבר, כיצד? אם היה בעל תשובה לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים. **ואם תאמר, לא יעלה לדוכן ולא יקרא בתורה תחילה - אין לך אונאה גדולה מזו.**

ועוד נמצאת אתה מרפה ידיהם של בעלי תשובה. ולא נכון לעשות כן, דאמר ר' יוחנן: כל האומר "מנשה חטא", אין לו חלק לעולם הבא. לפי שמרפה ידיהם של בעלי תשובה. **ואם תאמר, לא יעלה לדוכן ולא יקרא בתורה תחילה, מהרהר בלבו בשמד,** ואוי לה לאותה בוש, אוי לה לאותה כלימה, וימנע מעשות תשובה...

הילכך מכל טעמים אלו, אע"פ שנשתמד, כיון שעשה תשובה - הרי הוא כשאר אחיו הכהנים, ועולה לדוכן וקורא ראשון בתורה.

8. משנה, סנהדרין, פרק ב, משנה א-ב

כהן גדול דן ודנין אותו, מעיד ומעידין אותו...

המלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו.

9. תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף יט עמוד א

מלך לא דן כו'.

אמר רב יוסף: לא שנו אלא מלכי ישראל, אבל מלכי בית דוד - דן ודנין אותן, דכתיב (ירמיהו כא, יב): "בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט".

ואי לא דיינינן ליה - אינהו היכי דייני? והכתיב (צפניה ב, א): "התקוששו וקושו",

ואמר ריש לקיש: קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים.

אלא מלכי ישראל מאי טעמא לא? - משום מעשה שהיה, דעבדיה דינאי מלכא קטל נפשא...

10. ירושלמי, סנהדרין, פרק ב, הלכה א

אמר רבי לעזר: כוהן גדול שחטא - מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו. אמר ר' מנא, כתיב: "כי נזר שמן משחת אלהיו עליו, אני ה'" (ויקרא כא, יב), כביכול, מה אני בקדושותי אף אהרן בקדושתו...

ר' אחא בשם ריש לקיש: נשיא שחטא מלקין אותו בבית דין של שלשה. מה מחזרין ליה? אמר רב חגי: משה! אין מחזרין ליה, **די קטל לון**.

11. ירושלמי, הוריות, פרק ג, הלכה א

...דו קטלין ליה.

12. משנה, מסכת מכות, פרק ג, משנה טו

כל חייבי כריתות שלקו, נפטרו ידי כריתתו, שנאמר "ונקלה אחיך לעיניך" (ויקרא כה, ג), כשלקה הרי הוא כאחיק.

13. רמב"ם, הלכות סנהדרין, פרק יז, הלכות ז-ט

(ז) כל מי שחטא ולקה - חוזר לכשרותו, שנאמר: "ונקלה אחיך לעיניך" (דברים כה, ג), כיון שלקה הרי הוא אחיק.

אף כל מחויבי כרת שלקו, נפטרו מידי כריתתם.

(ח) כוהן גדול שחטא - לוקה בשלשה כשאר כל העם, וחוזר לגדולתו.

(ט) אבל ראש הישיבה שחטא - מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו; גם אינו חוזר להיות כאחד משאר הסנהדרין, שמעלין בקודש ולא מורידין.

14. כסף משנה, שם

ירושלמי, ריש פרק בתרא דהוריות... "ריש לקיש אמר: נשיא שחטא, מלקין אותו בב"ד של ג'.

מה מחזרין ליה? אמר רבי חגי: מוטב דינון מחזרין ליה דו קטלין ליה."

ונראה דמשמע ליה ז"ל, דהכי קאמר: מוטב שאותן המחזירים אותו יהרגוהו, שלא יאריך ימים, כיון שהיה מעולה, וחטא במזיד בענין שנתחייב מלקות.

אי נמי, מה שאמר שהוא כאילו הורגים אותו, הוא מפני שבני אדם יזלזלו אותו. הילכך לא יחזירוהו.

והכי משמע, מדאיצטריך למילף מקראי דכהן גדול מחזירין, ממילא משמע דנשיא, כיון דלית ביה קראי, אין מחזירין אותו.

15. ספרי, פרשת תצא

כל היום קורא אותו הכתוב "רשע", שנאמר: "והיה אם בן הכות הרשע". אבל משלקה הכתוב קוראו "אחיר", שנאמר: "ונקלה אחיר".

16. רמב"ם, הל' רוצח ושמירת הנפש ז', יג-יד

רוצח ששב לעירו אחר מות הכהן הגדול, הרי הוא כשאר כל אדם; ואם הרגו גואל הדם, נהרג עליו, שכבר נתכפר לו בגלותו. אף על פי שנתכפר, אינו חוזר לשררה שהיה בה לעולם, אלא הרי הוא מורד מגדולתו כל ימיו, הואיל ובאה תקלה זו הגדולה על ידו.

17. שו"ת רדב"ז, חלק ו, סימן ב אלפים עח

ויש לומר שלא כתב הרב בתשובתו אלא "מסנהדרי גדולה ועד חזן הכנסת", אבל ראש ישיבה, שהוא במקום משה רבינו, והוא הנשיא, למעלה מן הסנהדרין, אין חוזר לשררתו. ונראה לי, שהטעם הוא, מפני שכל חטאות הנשיא חשבינן להו כאלו עבר בפרהסיא, ואיכא חלול השם טובא, ולפיכך אין מחזירין אותו לשררתו. וכן כתב בהדיא: "אלא א"כ עבר בפרהסיא".
ותו, כיון שהוא עומד במקום משה רבינו להיישיר את העם, וכתוב (צפניה ב, א): "התקוששו וקושו" - קשט עצמך ואח"כ קשט את אחרים.

חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981

1. ניהול המרשם

(א) המשטרה תנהל מרשם פלילי ובו פרטי רישום לענין כל אדם שניתנה לגביו הרשעה או החלטה אחרת כאמור בסעיף 2.

(ב) פרטי הרישום יימסרו למשטרה מאת מי שנקבע לכך ובדרך שנקבעה לכך בתקנות.

3. סייג למסירה

המרשם יהיה חסוי ולא ימסר מידע ממנו אלא לפי חוק זה.

4. גישה למרשם

(א) המרשם יהיה פתוח לפני הגופים המפורטים להלן והם יהיו רשאים להעביר ביניהם מידע מן המרשם, הכל במידה שהדבר דרוש למילוי תפקידיהם:

(1) המשטרה, בהתאם לפקודות קבע;

(2) שירות הבטחון הכללי, לפי כללים שיקבע ראש שירות הבטחון הכללי;

מבוא להצעת חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים

ההצעה מאמצת את גישת ההלכה לנושא, המוצאת את ביטוייה ב'תקנת השבים' שמקורה במשנה גיטין ה, ה, ושנתייחדה לפעולות תחיקתיות ושיפוטיות שמטרתן להקל על העבריין לשוב בתשובה ולהשתלב בחיי החברה. בהקשר זה כתב לפני כאלף שנים רב האי גאון, ראש ישיבת פומבדיתא, באחת מתשובותיו, את הדברים האלה: 'שורת הדין שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אלא כל השבים שהקב"ה יודע כי נתחרטו על מה שעברו מן הכיעור וכי שמו אל לבם שלא ישובו עוד לכמוהו, הוא מוחל להם; ובני אדם, אף על פי שאינם יודעים הנסתר ואין להם אלא הנגלות, כשעבר זמן הרבה ואין נראה עליו לא בגלוי ולא בסתר דבר שלא כהוגן והלב מאמין בו כי חזר - מקבלין אותו'.

באותו רוח פסק בית המשפט העליון, מפי השופט קיסטר, לאמור: 'אין לנעול את הדלת מפני השבים באמת ובתמים. אדרבא, באין נימוק כבד משקל יש לאפשר להם לחזור למסלול חייהם, למשלוח ידם, ואף לתפקידם' (על"ע 1/68, פד"י כב(1) 673).

מצד אחר, ואף זאת בהתאם לעקרונות ההלכה, נקבעו בהצעה מגבלות אחדות על זכותו של העבריין שלא יוזכרו חטאיו - בשל חומרת העברה, בשל משרה שנושאה צריך לשמש דוגמה אישית לציבור, או בשל תפקיד שבו נדרש אמון ממלא התפקיד, והאמון הדרוש נפגע כתוצאה מהעברה (ראה מחקרו של ד"ר נחום רקובר, 'מעמדו של עבריין שרצה ענשו', סדרת מחקרים וסקירות במשפט העברי, משרד המשפטים, חוברת ה, תש"ל-1970)¹.

1 וראה להלן, נספח שמיני: עקרונותיו היהודיים של חוק המרשם הפלילי ותקנת השבים, התשמ"א-1981.

נושא שלישי: "לא תעמוד על דם רעך"

חובת הצלה

1. ויקרא, יט, טז

לא תלך רכיל בעמיך, לא תעמד על דם רעך - אני ה'.

2. ספרא, קדושים, פרשה ב

ומנין, שאם אתה יודע לו עדות אין אתה רשאי לשתוק עליה? תלמוד לומר: "לא תעמוד על דם רעך".

ומנין, [ש]אם ראית טובע בנהר או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו, חייב אתה להצילו בנפשו? תלמוד לומר: "לא תעמוד על דם רעך".

ומנין, לרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה, חייב אתה להצילו בנפשו? תלמוד לומר: "ולא תעמד על דם רעך".

3. רמב"ם, ספר המצוות, מצוות לא תעשה, רצז

הזהירנו מלהתרשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראהו בסכנת מוות או ההפסד ויהיה לנו יכולת להצילו; כמו שהיה טובע ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו...

וכבר אמרו, שמי שיכבש עדות, תכללהו גם כן זאת האזהרה, כי הוא רואה ממון חברו אבד והוא יכול להחזירו אליו באמרו האמת.... ולשון ספרא: מנין שאם אתה יודע לו עדות...

4. שולחן ערוך, חושן משפט, סימן תכו

הרואה את חבירו טובע בים, או לסטים באין עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו, הוא בעצמו או שישכור אחרים להציל, ולא הציל; או ששמע עובדי כוכבים או מוסרים מחשבים עליו רעה, או טומנים לו פח, ולא גילה אוזן חבירו והודיעו; או שידע בעובד כוכבים או באנס שהוא בא על חבירו, ויכול לפייסו בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו, וכיוצא בדברים אלו - עובר על "לא תעמוד על דם רעך".

הצלה הכרוכה בסיכון

5. ספר מאירת עיניים, שם, ס"ק ב

ובהגהות מיימוניות כתבו, דבירושלמי מסיק, דצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה עבור זה... גם זה השמיטו המחבר [=ר"י קארו] ומור"ם [=הרמ"א] ז"ל; ובזה יש לומר, כיון שהפוסקים, הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור, לא הביאו בפסקיהם, משום הכי השמיטוהו גם כן.

6. משנה ברורה, סימן שכט, ס"ק יט

הרואה... יחיד הנרדף... מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם - ומכל מקום, אם יש סכנה להמציל, אינו מחויב, דחייו קודם לחיי חבריו (איסור והיתר). ואפילו ספק סכנה נמי, עדיף ספיקו דידיה מודאי דחברו. אולם צריך לשקול הדברים היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו: המדקדק עצמו בכך בא לידי כך [פתחי תשובה, חושן משפט, סימן תכו].

חסינות מתביעה על נזק

7. מסכת סנהדרין, דף עד, עמוד א

דאמר רבא: ... ונרדף ששיבר את הכלים, של רודף - פטור, של כל אדם - חייב. של רודף פטור - שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו; של כל אדם חייב - שמציל עצמו בממון חבריו. ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו, ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף, בין של כל אדם - פטור. ולא מן הדין, שאם אי אתה אומר כן - נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבריו מיד הרודף.

החזר הוצאות למציל

8. מסכת סנהדרין, דף עג, עמוד א

תנו רבנן: מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר, או חיה גוררתו, או לסטין באין עליו, שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר: "לא תעמד על דם רעך" ... והא מהכא נפקא? מהתם נפקא: אבדת גופו מניין - תלמוד לומר "והשבתו לו"! - אי מהתם הוה אמינא: הני מילי - בנפשיה, אבל מיטרח ומיגר אגורי - אימא לא, קא משמע לן.

9. יד רמה, שם

ומסתברא לן, דהיכא דטרח ואגר אגורי ואצליה, שקיל מיניה. דעד כאן לא חייביה רחמנא אלא למטרח בלהדורי בתר אגורי, אבל לאצוליה בממוניה - לא [=מסתבר לנו, שאם טרח ושכר שכירים והצילו, נוטל ממנו] [מה ששילם]. שעד כאן לא חייבתו התורה אלא לטרוח לחזר אחרי שכירים, אבל להצילו בממונו - לא]. מדאמרינן "אי מהתם, הני מילי בנפשיה, אבל מטרח ומיגר אגורי לא - קא משמע לן", ולא אמרינן "אבל בממוניה לא - קא משמע לן".

10. פסקי הרא"ש, סנהדרין, פרק ח, סימן ב

והניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, דאין אדם מחויב להציל נפש חברו בממונו היבא דאית ליה ממונא [=במקום שיש לו ממון] לניצול. כדאמר לקמן (דף עד ע"א), "נרדף ששיבר את הכלים של רודף - פטור; של כל אדם - חייב". ואם היה מחויב להציל את הנרדף בממונו, אם כן, יפטור משבירת הכלים, שהרי ממון חברו מחויב להציל, וברשות שברם, כדי להינצל!

ענישה לנמנע מלהציל

11. פרי חדש, אורח חיים, סימן תצו, סעיף א

ב"לאו שאין בו מעשה", דאין לוקין עליו מן התורה, וכן שאר לאוין, דלאו בני מלקות נינהו, ואיסורי "עשה" וכיוצא, דבכולהו מכין מכת מרדות או מנדין...

הכלל העולה מכל זה: שבכל איסורים שבתורה, בין האסורין מן התורה בין האסורים מדרבנן, הכל לפי ראות הדיין, לפי חומר העבירה, ולפי העוברים, ולפי צורך השעה, הרשות בידו לקנוס נידוי או מכת מרדות.

הצעת חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ג-1992 של חבר הכנסת חנן פורת

הגדרות

1. בחוק זה -

"נפגע" - מי שנמצא בסכנת מוות או עלול להגיע לכך;

"הוצאות" - לרבות התחייבות להוציא הוצאות ופיצוי על נזקים שנגרמו לצורך ההצלה;

"מציל" - לרבות מי שנכסיו שימשו למעשה ההצלה.

חובת הגשת עזרה

2. (א) אדם שידע או שבנסיבות המקרה היה עליו לדעת שבסביבתו הקרובה נמצא נפגע ולא הגיש לאותו נפגע עזרה שהיה ביכלתו להגיש בנסיבות המקרה, בהתחשב במיומנותו והכשרתו המקצועית לרבות הסעה לטיפול רפואי או קריאה לעזרה לטיפול רפואי או אחר, דינו - מאסר שנה.

(ב) חובת ההצלה חלה גם כשהנפגע מתנגד לפעולת המציל.

סייג

3. החובה על פי סעיף 2 לא תחול באחת מאלה:
- (1) הגשת העזרה עלולה לגרום לנזק חמור לגופו או לחייו של המציל;
- (2) הגשת העזרה עלולה לגרום לנזק חמור לגופו או לחייו של אדם אחר, זולת אם הוא הגורם שלא כדין לסכנה;
- (3) כבר הוגשה עזרה לנפגע ואין צורך בפעולת הצלה נוספת.

חסינות בנזיקין ובפלילים

4. גרם המציל בעזרה שהגיש, בתום לב ובסבירות, נזק לנפגע או לאדם אחר, לא ישא באחריות נזיקית או באחריות פלילית על מעשהו.

שיפוי ופיצוי

5. (א) היה מעשה ההצלה כרוך בהוצאות, ישא הנפגע בהוצאות הצלתו, זולת אם פעולת המציל נכשלה או התברר כי לא היה בה צורך;
- (ב) נגרמה הסכנה בידי אדם, ישא אותו אדם בהוצאות ההצלה, עד כדי הסכום שהוא היה חייב לשלם לנפגע אלמלא פעולת המציל;
- (ג) לא היה בתרומות על-פי סעיפים קטנים (א) ו-(ב) כדי לשפות את המציל, תישא המדינה בהוצאות ההצלה.

חוק לא תעמוד על דם רעך, התשנ"ח-1998

חובת הצלה והושטת עזרה

1. (א) חובה על אדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומיידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר לאל-ידו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו.
- (ב) המודיע לרשויות או המזעיק אדם אחר היכול להושיט את העזרה הנדרשת, יראוהו כמי שהושיט עזרה לענין חוק זה; בסעיף זה, "רשויות" - משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירות הכבאות.

החזר הוצאות ותשלומי נזק

2. (א) הוראות סעיף 5 לחוק עשיית עושר ולא במשפט, התשל"ט-1979, יחולו גם כאשר המזכה פעל מכוח חובתו על פי הוראות סעיף 1.
- (ב) בית המשפט רשאי לחייב את מי שגרם לסכנה שהניצול נקלע אליה, לרבות את הניצול עצמו אם גרם לסכנה זו, לשפות את מי שהושיט עזרה בהתאם לחובתו לפי הוראות סעיף 1 על ההוצאות והתשלומים הסבירים שהוציא.